

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОГО ПРОСТОРУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

[Multicultural education is an issue of the day of modern school]. *Pedagogy*. No. 4, 399p; p. 6 [in Russian].

4. Cokur, O. & Ivanova, I. (2006). Henderne vykhovannia – nahalna potreba suchasnoi osvitoi systemy [Gender education is an urgent necessity of the modern educational system]. *School Director: Ukraine*. No. 6, pp. 6–13 [in Ukrainian].

5. Available at: osvita.kr-admin.gov.ua/.../2248-p-iat-video-pro-novu-ukrainsku-shkolu

6. Available at: <https://genderindetail.org.ua/.../genderniy-informatsiyno-analitichniy-tsentrona-rozpochohav-robotu-nad-novim-vipuskom-gender...>

7. Available at: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>

8. Available at: https://zik.ua/news/2017/03/23/mon_provo_dyt_antydyskriminatsiy_nu_ekspertyzu_shkilnyh_pidruchnykiv_1066333

Стаття надійшла до редакції 16.11.2018

УДК: 796.015.5:378.147

DOI:

Оксана Дуржинська, викладач кафедри фізичного виховання
Вінницького національного аграрного університету

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОГО ПРОСТОРУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Розглядається поняття “здоров'язберігаючі технології” як частина педагогічної науки, як спосіб організації, модель навчального процесу та його інструментарій, що повинен забезпечити ефективність і результативність навчання разом із збереженням здоров'я студентської молоді. Відзначено, що впровадження здоров'язберігаючих освітніх технологій пов'язано з використанням медико-гігієнічних, фізкультурно-оздоровчих, соціально-адаптованих, екологічних здоров'язберігаючих технологій та технологій забезпечення безпеки життєдіяльності.

Ключові слова: здоров'язберігаючі технології; здоров'язбереження; студентська молодь, сучасна освіта, формування мотивації, викладачі.

Лит. 10.

Oksana Durzhynska, Lecturer of the Physical Education Department
Vinnytsya National Agrarian University

FORMATION OF HEALTH-SUSTAINABLE SPACE IN THE EDUCATIONAL PROCESS

The article deals with the problems of formation of healthcare saving space in the educational process of higher education. It is revealed that under health-saving technologies, the scientists understand: favorable conditions of study (absence of stressful situations, adequacy of requirements, methods of training and education); optimal organization of the educational process (according to age, articles of individual characteristics and hygiene norms); fully and rationally organized motor mode.

The paper states that the implementation of health-sustaining educational technologies is related to the use of health and hygiene, physical culture and health, socially-adapted, ecological health-saving technologies and technologies for ensuring life safety. At the same time, the professional training of teachers for using the health-saving technologies, which should be aimed at mastering the main areas of healthcare, taking into account the specialty, age and psycho physiological features of student youth, is very important for motivating the students to lead a healthy lifestyle; public needs. However, the success of the practical implementation of healthcare-saving educational technologies involves the creation of programs for mental, emotional and social assistance to students. The programs are aimed at forming a responsible attitude towards the personal health of young people, obtaining relevant knowledge and skills, understanding the needs and motives, defining value orientations.

Keywords: health-saving technologies; health-saving; student youth; modern education; formation of motivation; teachers.

Постановка проблеми. Проблема збереження й цілеспрямованого формування здоров'я молоді в складних сучасних умовах розвитку України виключно значуща і актуальна. За останні роки в Україні спостерігається значне погіршення здоров'я студентської молоді. За даними

досліджень, лише 10% випускників вищої школи можуть вважатися здоровими, 40% мають різну хронічну патологію. У кожній другій молодій людині виявлені хронічні захворювання, за період навчання в університетах число молоді з порушеннями опорно-рухового апарату збільшується в 1,5–2 рази, нервовими хворобами

– в 2 рази більше, з алергічними хворобами – в 3 рази, з короткозорістю – в 5 разів [5].

Необхідно розуміти, що нова якість освіти, яка забезпечила б розвиток сучасного суспільства, може бути досягнута лише при створенні певних умов організації такого навчання виховного процесу, який не зашкодить здоров'ю молоді і буде спрямований на збереження, зміцнення й формування здоров'я учасників навчально-виховного процесу [6, 8]. А це вимагає педагогів застосування своєрідних підходів в освіті й виховання на основі здоров'язбережувальних технологій.

Аналіз наукових досліджень з даного питання. Більшість учених і практиків (В. Кучма А. Мітяєва, Н. Олійник, Л. Тихомірова, О. Шукатка) визначають використання здоров'язберігаючих технологій як головний напрям розв'язання проблем збереження та зміцнення здоров'я молоді у сучасних умовах освітнього простору. Проте відсутність єдиного підходу поняття “здоров'язберігаючі технології”, дуже вільне його тлумачення, недостатнє теоретично-методичне обґрунтування даного поняття викликає значні складнощі в реалізації принципів здоров'язбереження у практиці навчання і виховання.

Метою даної статті є: аналіз уявлень щодо поняття “здоров'язберігаючі технології” у системі освіти та його місця у навчально-виховному процесі.

Вклад основного матеріалу. Поняття “здоров'язберігаючі технології” об'єднує в собі всі напрями діяльності вищої школи щодо формування, збереження та зміцнення здоров'я молоді [9]. Під здоров'язберігаючими технологіями вчені пропонують розуміти: сприятливі умови навчання (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання); оптимальну організацію навчального процесу (відповідно до вікових, статей індивідуальних особливостей та гігієнічних норм); повноцінний та раціонально організований руховий режим [1, 10].

Слід зазначити, що впровадження здоров'язберігаючих освітніх технологій пов'язано з використанням медико-гігієнічних, фізкультурно-оздоровчих, соціально-адаптованих, екологічних здоров'язберігаючих технологій та технологій забезпечення безпеки життєдіяльності. Сутність здоров'язберігаючих та здоров'яформуючих технологій постає в комплексній оцінці умов виховання і навчання, які дозволяють зберігати наявний стан студентської молоді формувати більш високий рівень їхнього здоров'я, навичок

здорового способу життя, здійснювати моніторинг показників індивідуального розвитку, прогнозувати можливі зміни здоров'я і проводити відповідні психолого-педагогічні, корегувальні, реабілітаційні заходи з метою забезпечення успішності навчальної діяльності та її мінімальної фізіологічної “вартості”, поліпшення якості життя суб'єктів освітнього середовища [2].

Аналіз класифікаційних наявних здоров'язберігаючих технологій дає можливість виокремити такі їх типи [3]: здоров'язберігаючі – технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в вищій школі та ті, що вирішують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм), відповідність навчального та фізичного навантажень можливостями дитини; оздоровчі – технології, спрямовані на вирішення завдань зміцнення фізичного здоров'я молоді, підвищення потенціалу (ресурсів) здоров'я: фізична підготовка, фізіотерапія, ароматерапія, загартування, гімнастика, масаж, фітотерапія, музична терапія; технології навчання здоров'ю – гігієнічне навчання, формування життєвих навичок (керування емоціями, подолання конфліктів тощо), профілактика травматизму та зловживання психоактивними речовинами, статеve виховання [4]. Ці технології реалізуються завдяки вклученню відповідних тем до предметів загального навчального циклу, введення до варіативної освіти; виховання культури здоров'я – виховання в молоді особистих якостей, які сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, формуванню уявлень про здоров'я як цінність, посиленню мотивації на ведення здорового способу життя, підвищенню відповідальності за особисте здоров'я, здоров'я родини. У виховній роботі повторюються, поглиблюються і закріплюються валеологічних знань, отриманих під час занять з фізичного виховання, виховується переконаність студентської молоді та формується потреба у здоровому способі життя. Водночас студенти знайомляться з найважливішими досягненнями науки – валеології, медицини, біології, досягненнями в галузі культури здоров'я людини. Варто зазначити, що проблема формування культури здоров'я молоді в позанавчальний час потребує більшого вивчення та різноманітних методів упровадження. Тому необхідно більше приділяти уваги цьому питанню: розробляти оздоровчі заходи, підвищувати активність молоді щодо самоосвіти, поширення одержаних знань, самооздоровлення.

Слід відзначити, що поняття

“здоров’язберігаюча” можна віднести до будь-якої педагогічної технології, яка в процесі реалізації створює необхідні умови для збереження здоров’я основних суб’єктів освітнього процесу – студентів та викладачів. І головне, що будь-яка педагогічна технологія має бути здоров’язберігаючою. Знання, володіння й застосування здоров’язберігаючих технологій є важливою складовою професійної компетентності сучасного педагога. Викладач, куратор групи у тісному взаємозв’язку зі студентами, медичними працівниками, практичними психологами, соціальними педагогами та соціальними працівниками, усіма тими, хто зацікавлений у збереженні і зміцненні здоров’я молоді, спроможні створити здоров’язберігаюче освітнє середовище, центром якого буде – Школа сприяння здоров’ю. Професійна підготовка викладачів до використання здоров’язберігаючих технологій повинна бути спрямована на опанування головних напрямів здоров’язбереження з урахуванням отриманої спеціальності, вікових та психофізіологічних особливостей студентської молоді; суспільних потреб у регіоні тощо. Значним ресурсом сучасної освіти в країні може стати викладач, який володіє теоретичними та практичними навичками щодо використання здоров’язберігаючих технологій у професійній діяльності. Аналіз деяких публікацій з проблем здоров’язберігаючих технологій свідчить про наявність різноманітних підходів до визначення поняття “здоров’язберігаючі технології”. Наголошується підміна педагогічного концепту медичними методиками, застосування реабілітаційної і медичної техніки оздоровлення, відхід від власне освітнього наповнення сутності поняття, відсутність соціальної складової у розумінні даного педагогічного поняття.

Однак знання про здоров’язберігаючі освітні технології ще не означають їх уміле впровадження. Для успішної практичної реалізації здоров’язберігаючих освітніх технологій створені програми психічної, емоційної та соціальної допомоги студентській молоді. Деякі з них швидко знаходять місце у житті молоді, допомагають самореалізуватись, дають необхідні знання, формують корисні вміння та навички, відкривають безліч можливостей. Такими проектами на сьогоднішній день є: програма “рівний рівному” – це складова частина тренінг-курсу, який розроблено у рамках Програми “Сприяння просвітницькій роботі”. Програма спрямована на формування відповідального ставлення до особистого здоров’я у молоді, оскільки саме в цьому віці відбувається засвоєння певних норм і

зразків поведінки, накопичення відповідних знань і умінь, усвідомлення потреб і мотивів, визначення ціннісних орієнтацій. Також програма “Твоє життя – твій вибір” – це складова частина тренінг-курсу, який розроблено у рамках Програми “Сприяння просвітницькій роботі “рівний–рівному” серед молоді України щодо здорового способу життя”, що реалізується Міністерством освіти і науки України, Академією педагогічних наук України, ПРООН (Програмою Розвитку Організації Об’єднаних Націй), ЮНЕЙДС (Об’єднаною Програмою ООН з питань ВІЛ/СНІДу).

Дослідженнями доведено, що ефективність формування здорового способу життя вимагає активного залучення молоді до здоров’язберігаючого навчального процесу, формування в них активної позиції щодо зміцнення й збереження власного здоров’я [7]. Аналіз наукових праць видатних науковців країни, дозволив дійти висновку, що здоров’язберігаючої діяльності у закладах вищої освіти України складається з таких форм та видів діяльності [6; 8; 9; 10]:

- корекцію порушень соматичного здоров’я з використанням комплексу оздоровчих та медичних заходів без відриву від навчального процесу;

- різноманітні форми організації навчально-виховного процесу з урахуванням їх психологічного та фізіологічного впливу на молодь;

- контроль за виконанням санітарно-гігієнічних норм організації навчально-виховного процесу; нормування навчального навантаження та профілактику перевтоми студентів;

- медико-психолого-педагогічний моніторинг стану здоров’я, фізичного й психічного розвитку молоді;

- організацію та контроль за дотриманням збалансованого харчування всіх;

- заходи, що сприяють збереженню та зміцненню здоров’я викладачів та студентів, створення умов для їх гармонійного розвитку.

Формування ціннісної мотивації особистості до здорового способу життя, виховання здорової людини – процес досить складний і суперечливий. На нього впливають умови розвитку держави, громадська думка, тобто найчастіше ті чинники, що не залежать від вищої школи. Очевидно, що мотивація студентів на здоровий спосіб життя нерозривно пов’язана з потребами та їх розвитком, змінами в житті. На думку Н.М. Полетаєвої [7, 29], велике значення в мотивації студентів до здорового способу життя відводить матеріальній зацікавленості, яка є мотивом професійної діяльності. Але, матеріальна зацікавленість,

далеко не завжди займає домінуюче положення в структурі мотивації трудової діяльності людини. Роль матеріального інтересу (економічний мотив) залежить від ринку праці, від наявності або відсутності безробіття того чи іншого виду професії, а також від структури мотиваційної сфери особистості в цілому. Разом з тим досвід показує, що економічний мотив може стати перешкодою в дотриманні здорового способу життя молоді, оскільки оздоровчі послуги в “індустрії здоров'я” вимагають серйозних матеріальних витрат.

Висновки. Отже, вирішення проблеми збереження здоров'я студентської молоді потребує пильної уваги всіх зацікавлених у цьому: педагогів, медиків, кураторів академічних груп, представників громадськості. Однак особливе місце та відповідальність в оздоровчій діяльності відводиться освітній системі, яка повинна й має всі можливості для того, щоб зробити освітній процес здоров'язберігаючим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахутіна Т. В. Здоров'єсберегаючі технології освіти: індивідуально-орієнтований підхід / Т. В. Ахутіна // Школа здоров'я. – 2000. – Т. 7. – № 2. – С. 21–27.
2. Бойченко, Т. Валеологія – мистецтво бути здоровим [Текст] / Т. Бойченко // Здоров'я та фізична культура. – 2005. – № 2. – С. 1–4.
3. Ващенко, О. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі / О. Ващенко, С. Свириденко // Здоров'я та фізична культура. – 2006. – № 8. – С. 1–6.
4. Гігієнічна та соціально-психологічні аспекти моніторингу здоров'я школярів: Матеріали науково-практичної конференції // Харків: ЮЗДП АМНУ, 2006. – 226 с.
5. Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції “Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку” / За ред. проф. М. С. Гончаренко. – Харків, 2007. – Т. 4. – 208 с.
6. Олійник, Н. А. Організаційно-педагогічні особливості забезпечення здорового способу життя студентів: науковий журнал / МОН України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка; [редкол.: А. А. Сбруєва, О. Є. Антонова, Дж. Бішоп та ін.]. – Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. – № 6 (40). – С. 309–319.
7. Освітні технології: Навчально-методичний посібник / О. М. Пехога, А. З. Кікченко, О. М. Любарська та ін.; За заг. ред. О. М. Пехоги. – К.: А. С. К., 2001. – 256 с.
8. Пометун О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: А. С. К., 2004. – 192 с.
9. Швець Н. А. Мотивація студентів на здоровий спосіб життя в системі вузівського навчання / Н. А. Швець // Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Сер.: Педагогічні та історичні науки. – 2012. – Вип. 102. – С. 220–227.

10. Шукатка О. В. До проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх економістів / О. В. Шукатка // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету “Україна”, № 2(8)/2013 – С. 272–276.

REFERENCES

1. Akhutina, T. V. (2000). *Zdorovesberegayushchie tekhnologii obucheniya: individualno-orientirovannyi podkhod* [The health-saving technologies of studying: an individually-oriented approach]. Kyiv: Shkola zdorov'ya, pp. 21–27. [in Russian].
2. Boichenko, T. (2005). *Valeolohiia – mystetstvo buty zdorovym* [Valeology is the art of being healthy]. *Health and physical education*. Uzhhorod, No. 2, pp. 1–4. [in Ukrainian].
3. Vashchenko, O. (2006). *Hotovnist vchytelia do vykorystannia zdoroviazberihaiuchykh tekhnolohii u navchalno-vykhovnomu protsesi* [Readiness of the teacher to use epy health-saving technologies in the educational process]. *Health and physical education*. Kharkiv, No. 8, pp. 1–6. [in Ukrainian].
4. Hihienichni ta sotsialno-psykholohichni aspekty monitorynhu zdorovia shkoliariv (2006). [Hygienic and socio-psychological aspects of monitoring of schoolchildren's health]. *Proceedings of the Scientific and Practical Conference*. Kharkiv. IOZDP AMNU, 226 p. [in Ukrainian].
5. Valeolohiia: suchasnyi stan, napriamky ta perspektyvy rozvytku (2007). [“Valeology: the current state, trends and prospects of development”]. *Proceedings of the International Scientific and Practical Conference* (Ed.). M. Honcharenko. Kharkiv. No. 4, 208 p. [in Ukrainian].
6. Oliinyk, N. A. (2014). *Orhanizatsiino-pedahohichni osoblyvosti zabezpechennia zdorovoho sposobu zhyttia studentskoi molodi* [The organizational and pedagogical features of providing a healthy lifestyle of student's youth]. Sumy, No. 6 (40), pp. 309–319. [in Ukrainian].
7. Piekhota, O. M., Kiktenko, A. Z. & Liubarska, O. M. (2001). *Osvitni tekhnolohii* [Educational technologies]. Tutorial manual. Kharkiv: A.S., 256 p. [in Ukrainian].
8. Pometun, O. (2004). *Suchasnyi urok: interaktyvni tekhnolohii navchannia* [Contemporary Lesson: Interactive Learning Technologies]. Kharkiv: A.S.K. 192 p. [in Ukrainian].
9. Shvets, N. A. (2012). *Motyvatsiia studentiv na zdorovyi sposib zhyttia v systemi vuzivskoho navchannia* [Motivation of students for a healthy lifestyle in the system of higher education]. Kyiv, Pedahohichni ta istorichni nauky. No. 102, pp. 220–227. [in Ukrainian].
10. Shukatka, O. V. (2013). *Do problemy formuvannia zdoroviazberezhualnoi kompetentnosti maibutnikh ekonomichiv* [The problem of the formation of health protecting competence of future economists]. Khmelnytskyi, No. (8), pp. 272–276. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.12.2018